

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชน
และการมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดอ่างทอง
Patronage Relationship of Community Leaders and
People Participation in Anghong Province

ณิษฐา พึ่งเพียร¹ และ ธัญรัตน์ วิเชียรวงศ์²

Thanitha Puengpaen and Thanyarat Wichaenwong

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในตำบลตลาดใหม่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดอ่างทอง โดยใช้แบบการสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า มีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนในตำบลตลาดใหม่ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดอ่างทอง โดยผู้นำชุมชนให้การช่วยเหลือประชาชนในชุมชน และความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

¹ นักศึกษา หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรังสิต

² นักศึกษา หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรังสิต

Abstract

The purpose of this research was to study patronage relationship of community leaders and people participation in Taradmai Sub-District, Wiset Chai Chan District, Angthong Province. The study utilized qualitative research method such as documentary research and in-depth interview to collect data and used content analysis for data conclusion. The study found that there was a patronage relationship of community leaders and people participation in Taradmai Sub-District, Wiset Chai Chan District, Angthong Province that community leaders assisted people in the community, and the patronage relationship affected people participation in Taradmai Sub-District, Wiset Chai Chan District, Angthong Province.

Keywords: patronage relationship, community leaders, people participation

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเมืองการปกครองของไทยมีการเลือกตั้งทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่น ในระดับท้องถิ่นมีการกำหนดการปกครองเป็น 2 รูปแบบใหญ่ๆ คือ รูปแบบทั่วไปกับรูปแบบพิเศษ การเมืองไม่ว่าจะเป็นระดับประเทศหรือระดับท้องถิ่นมักจะมีความสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มต่างๆ ที่อยู่ในสังคมหรือชุมชน แต่ละพื้นที่ที่มีการรวมกลุ่ม ทั้งในระหว่างบุคคลและกลุ่มคน ลักษณะและรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ฝ่าย มีตั้งแต่ให้ความช่วยเหลือ ฟังพาอาศัย และแลกเปลี่ยนผลประโยชน์การเลือกตั้งทุกครั้งระดับท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ นักการเมืองมักจะทำให้การช่วยเหลือในลักษณะต่างๆกับบุคคล หรือกลุ่มคนที่เรียกว่า “หัวคะแนน” ซึ่งบางคนเป็นผู้นำชุมชนต่างๆ ในระหว่างที่ไม่มีการเลือกตั้งนักการเมืองกับหัวคะแนนยังมีการติดต่อช่วยเหลือแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ลักษณะดังกล่าวคือเป็นวัฒนธรรมความสัมพันธ์พื้นฐานของคนในสังคมที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ผู้นำชุมชนในตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง ถือว่าเป็นผู้มีความสำคัญเพราะผู้ที่เป็่นนักการเมืองให้ความสำคัญในฐานะที่สามารถสื่อสารและจูงใจประชาชนในชุมชนตลาดใหม่ให้สนับสนุนนักการเมืองได้เป็นอย่างดี ทำให้ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างผู้นำชุมชนกับประชาชนในพื้นที่เห็นได้ชัดเจนกรณีที่มีการเลือกตั้ง ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในจังหวัดอ่างทอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์และการมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นกรอบในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้นำชุมชน กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ด้วยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ผู้ศึกษาการศึกษาแบบวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ เป็นการเก็บข้อมูลแบบเผชิญหน้า โดยการพูดคุยสนทนาซักถามอย่างมีจุดมุ่งหมาย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์จะเป็นผู้บันทึกด้วยการจดบันทึก โดยตรงหรือใช้สิ่งต่างๆ เช่น เทปเสียง วีดิทัศน์ และการบันทึกในคอมพิวเตอร์ รวมทั้งการจดจำคำตอบแล้วนำมาบันทึกอีกครั้งหนึ่งหลังจากเสร็จสิ้นการสัมภาษณ์แล้ว กลุ่มตัวอย่างที่จะเจาะจง คือ ผู้นำชุมชน จำนวน 13 คนและประชาชน จำนวน 30 คน รวมทั้งสิ้น 43 คน โดยเริ่มเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือนเมษายน ถึง เดือนพฤษภาคม

2560 ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาด้วยการตีความ (content analysis) เพื่อสร้างข้อสรุปทางการวิจัย

สรุปผลการวิเคราะห์

ผลการศึกษา พบว่า ด้านความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ใช้วิธีการติดต่อพบปะกับสมาชิกในชุมชนช่วงเวลาที่ดำรงตำแหน่งอยู่ โดยการพบปะด้วยตนเองทุกครั้งที่มีโอกาสและพบปะเมื่อมีการประชุมเท่านั้นและเปิดสำนักงานให้สมาชิกในชุมชนพบปะได้ตลอดเวลาใช้วิธีการในการทราบความต้องการหรือทราบปัญหาของประชาชนด้วยวิธีการพูดคุยกับประชาชน และสอบถามประชาชนในชุมชนด้วยตัวเองเมื่อได้รับแจ้งปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ผู้นำชุมชนใช้วิธีการดำเนินการโดยนำเข้าที่ประชุมคณะกรรมการชุมชนเพื่อหาแนวทางแก้ไขผู้นำชุมชนเป็นผู้กระตุ้นเตือนและจูงใจให้ประชาชนสนใจต่อข่าวสารทางการเมืองเสมอ

ทั้งนี้ผลกระทบจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำชุมชนกับประชาชนในตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่า

ในด้านสังคมในชุมชน ผลกระทบเชิงลบ ได้แก่ การทำให้ส่งผลเสียต่อการพัฒนาสังคมทำให้เกิดเป็นจุดเริ่มต้นของเกิดการคอร์รัปชันภายในชุมชนเพราะประชาชนในชุมชนเกิดความเคยชินกับการใช้ความสัมพันธ์เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองเพราะหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 ไม่ให้การสนับสนุนผู้นำในชุมชนในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ทำให้ 2 หมู่นี้ไม่ได้รับสวัสดิการเรื่อง การเท

ปูนซีเมนต์ทางเข้าบ้านแต่ละบุคคลเพื่อสะดวกในการเดินทางเนื่องจากทุกวันนี้เป็นถนนดินแดงธรรมดา ทำให้เกิดปัญหาอย่างมากในช่วงฤดูฝน เพราะเป็นโคลนและ การทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชุมชนเพราะการให้ความอุปถัมภ์ของนักรการเมืองก็จะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้นำชุมชนที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัว ส่วนผู้นำชุมชนที่ไม่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้ให้การอุปถัมภ์ก็จะไม่ได้รับความช่วยเหลือและทำให้เกิดช่องว่างของการได้รับทรัพยากรมาพัฒนาชุมชน หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 ได้รับการเทพูนซีเมนต์ทางเข้าบ้านเพราะให้การสนับสนุนในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง นอกจากนั้นทำให้ชุมชนได้รับการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคที่ดีขึ้นชุมชนที่ได้รับการอุปถัมภ์จากนักรการเมืองก็จะมีสาธารณูปโภคที่สามารถตอบสนองในการใช้ชีวิตที่รวดเร็วและทันต่อความต้องการของชุมชน ขณะที่ผลกระทบในด้านบวก พบว่า ทำให้ชุมชนได้รับการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคที่ดีขึ้นโดยชุมชนมีช่องทางในการขอรับความช่วยเหลือมากขึ้น ทำให้นักรการเมืองกับชุมชนมีความใกล้ชิดกันมากขึ้นนักรการเมืองก็รู้ปัญหาของชุมชน

ในด้านการเมืองในชุมชน ผลกระทบเชิงลบ ได้แก่ ทำให้เกิดผลเสียต่อการพัฒนาทางการเมืองแบบประชาธิปไตยเนื่องจากการคัดเลือกบุคคลเข้าสู่การเมืองมีการใช้ระบบอุปถัมภ์เพื่อจูงใจให้ประชาชนลงคะแนนเสียงให้กับผู้อุปถัมภ์ ทำให้เกิดการแบ่งสรรผลประโยชน์ทางการเมืองที่ไม่เท่าเทียมกันโดยการยึดความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก และ เกิดความแตกแยกในทางการเมืองที่มาจาก การจัดสรรผลประโยชน์เมื่อกลุ่มการเมืองที่ไม่มีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ต่อกันไม่สามารถที่จะมีอำนาจต่อรองเรื่องของการวางนโยบายและการจัดสรรงบประมาณ

จึงทำให้เกิดมีความไม่เห็นด้วยกับการจัดสรรดังกล่าวและอาจเป็นสาเหตุให้เกิดความแตกแยกขึ้น ขณะที่ผลกระทบเชิงบวก ได้แก่ ทำให้ประชาชนในชุมชนเกิดความตื่นตัวทางการเมืองและต้องการมีส่วนร่วมทางการเมืองเช่นต้องการเข้าไปเลือกตั้งเพื่อเลือกคนที่สามารถให้ความช่วยเหลือตนได้หรือมีการรณรงค์ให้เลือกคนที่ตนเองสนับสนุนเพราะได้รับความช่วยเหลือ เป็นต้น

การอภิปรายผล

ผลจากการทำวิจัยที่พบว่า มีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างผู้นำชุมชนกับกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลตลาดใหม่ อำเภอวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง เป็นไปตามทฤษฎีเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์ที่เป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคนที่มีสถานภาพทางสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน แต่อยู่ร่วมกันได้เพราะมีลักษณะต่างตอบแทนซึ่งกันและกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน กล่าววาระบบอุปถัมภ์คือระบบความสัมพันธ์ในสังคมจารีต ค่านิยม โดยการจัดกลุ่มระหว่างผู้อุปถัมภ์หนึ่งคน และผู้ใต้อุปถัมภ์จำนวนหนึ่ง โดยผู้อุปถัมภ์จะเป็นคนซึ่งมีฐานะในสังคม หรืออำนาจทางการบริหาร มีเงินทองและเป็นที่ยอมรับนับหน้าถือตา สามารถให้คุณให้โทษ กับผู้ที่อยู่ใต้อุปถัมภ์ในระดับหนึ่ง (ลิขิต ธีรเวคิน, 2542) และสอดคล้องในลักษณะเดียวกันกับผลการวิจัยของ ปกรณ์ สุวีรรณ (2536) ซึ่งพบว่า กำนันผู้ใหญ่บ้าน มีหน้าที่เป็นผู้เชื่อมผลประโยชน์ระหว่างนักการเมืองระดับชาติและท้องถิ่นกับ ประชาชนลักษณะความสัมพันธ์จะเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในรูปแบบ “ผู้อุปถัมภ์-ลูกน้อง” โดยนักการเมืองจะให้ การช่วยเหลือแก่กำนันผู้ใหญ่บ้านในการพัฒนาท้องถิ่น ในขณะที่กำนันและผู้ใหญ่บ้านจะช่วยสร้างความ

นิยมแก่นักการเมือง ที่ช่วยเหลือท้องถิ่นของตนความสัมพันธ์“ผู้อุปถัมภ์-ลูกน้อง” มีผลกระทบต่อพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนหลายประการ กล่าวคือ ทำให้ประชาชนขาดความสนใจตรวจสอบการทำงานของนักการเมืองทำให้ขาดความเข้าใจบทบาทหน้าที่ ของนักการเมืองและขาดจิตสำนึกในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

รูปแบบและโครงสร้างของเครือข่ายทาง สังคม ระบบอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนในที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองพบว่าสังคมนระบบอุปถัมภ์มีลักษณะระบบความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านายกับลูกน้อง ระบบอุปถัมภ์ระหว่างผู้ให้กับผู้รับ รวมทั้งมีเครือข่ายผูกพันโยงใยระหว่างกัน และมีความสัมพันธ์เกาะเกี่ยวกันมีความมั่นคงเหนียวแน่นและมีความยั่งยืน เป็นไปในลักษณะเดียวกัน ดังที่จะเห็นได้จากงานวิจัยของ เกรียงไกร จงเจริญ (2535) กล่าวว่า ผู้นำชุมชน ทั้งแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ หรือเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในชุมชน และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การออกไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของคนในชุมชน รูปแบบและโครงสร้างของเครือข่ายทางสังคมนระบบอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชน ตามแบบแผนของการมีส่วนร่วมทางการเมือง กล่าวคือการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเป็นอิสระด้วยความพึงพอใจในส่วนตัวเป็นไปด้วยความสมัครใจหรือได้ พินิจพิเคราะห์ใช้วิจารณญาณของตนเองมองเห็นประโยชน์ของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและมองเห็นว่าตนเองสามารถก่อเกิดประโยชน์ทางการเมืองได้อย่างแท้จริงมีรูปแบบ

และโครงสร้างของเครือข่ายทางสังคมระบบอุปถัมภ์จากการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลักษณะพึ่งพาเอื้อเพื่อต่อกันมีเครือข่ายผูกพันกัน

นอกจากนั้น ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนในตำบลตลาดใหม่ อำเภอเมืองวิเศษชัยชาญ จังหวัดอ่างทอง ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ใช้วิธีพบปะกับสมาชิกในชุมชนช่วงเวลาที่ดำรงตำแหน่งอยู่โดยพบปะด้วยตนเองที่มีโอกาส ด้านลักษณะรูปแบบและโครงสร้างของเครือข่ายของสังคมระบบอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนกับประชาชนในชุมชน เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ลักษณะพึ่งพาเอื้อเพื่อต่อกันด้านความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของผู้นำชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชุมชนผู้นำชุมชนเป็นผู้ให้ความร่วมมือในการเผยแพร่ความรู้ในด้านการปกครอง แบบประชาธิปไตยและติดตามข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองเพื่อพูดคุยกับประชาชนในชุมชนที่มีความเห็นด้วยระดับมาก เช่นเดียวกับกับความคิดเห็นของผู้นำชุมชนและผู้นำชุมชนให้ความสนใจ กระตือรือร้น ต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง รวมทั้งมีส่วนช่วยเหลือในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับตัวผู้สมัครเลือกตั้งตำแหน่งต่างๆแก่ประชาชนในชุมชนเป็นไปในลักษณะเดียวกับผลการศึกษาวิจัยของ สมชาย ตีลังการณ (2537) พบว่ากลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์จากความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์จะเห็นว่าการเลือกตั้งเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้สามารถต่อรองได้การไปเลือกตั้งจึงเป็นการไปเพื่อตอบแทนผู้อุปถัมภ์และปฏิบัติตามกฎหมาย ในขณะที่การลงคะแนนเสียงจะพิจารณาจากความสามารถที่ผู้สมัครจะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในด้านต่างๆ ได้เป็นลำดับแรก สามารถสรุปได้ว่าความสัมพันธ์เชิง

อุปถัมภ์ในลักษณะต่างๆ นี้จะส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งในรูปแบบการ
แลกเปลี่ยนผลประโยชน์กัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยเสนอว่าในการสร้างและพัฒนาภาวะผู้นำของ
ชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชน คุณลักษณะและพัฒนาให้เกิดขึ้นที่
ควรสร้าง เช่นความสามารถในการจูงใจคนในชุมชน ความสามารถในการนำ
สนทนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนดำเนินกิจกรรมการพัฒนา ความสามารถที่
มองเห็นความแตกต่างและการเก็บความแตกต่างทางความคิด และวิธีทำงานของ
สมาชิกในชุมชน ขณะที่ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษา
จากการเก็บข้อมูลจากประชาชนในวงกว้างด้วยการสำรวจด้วยแบบสอบถามใน
เชิงปริมาณ

บรรณานุกรม

- เกรียงไกร จงเจริญ. (2535). *ผู้นำกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชุมชน*.
(วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ปกรณ สุริวรรณ. (2529). *การทำหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในความสัมพันธ์
ระหว่างนักการเมืองระดับชาติและท้องถิ่นกับประชาชน*. (วิทยานิพนธ์
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พิเชษฐ์ ลิขณรังสี. (2529). *แรงจูงใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้นำชุมชนไทย:กรณีศึกษาผู้นำชุมชนในเขต อ.บางเลน จ.นครปฐม.* (วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ลิขิต ธีรเวคิน. (2542). *ระบบอุปถัมภ์และการเมืองไทย.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมชาย ตีลังการณ. (2537). *พฤติกรรมการออกเสียงเลือกตั้งกับจิตสำนึกทางการเมืองของคนเชียงใหม่ในการเลือกตั้งทั่วไปวันที่ 13 กันยายน 2535:กรณีศึกษาเขตอำเภอหางดง.* (วิทยานิพนธ์สังคมศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.